

Nr 1200

Av herr **Hansson i Skegrie m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition nr 107, angående reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.*

(Lika lydande med motion nr 1042 i Första kammaren)

En god livsmedelsberedskap är en oundgänglig del av vårt totala försvar och en förutsättning för vår traditionella neutralitetspolitik. Av grundläggande betydelse för denna beredskap är att det i fredstid finns produktionsresurser och lager av livsmedel, som i ett avspärrningsläge tryggar folkförsörjningen. Detta är utgångspunkter, som knappast kan föranleda meningskiljaktigheter. Vilka konsekvenser som härav måste följa i fråga om produktionsmålsättningen för det svenska jordbruket och försörjningspolitiken i övrigt har däremot varit en stridsfråga. Så var inte minst fallet inför 1967 års jordbrukspolitiska reform.

Den bedömning av livsmedelsberedskapen, som innefattats i riksdagsbeslutet 1967, är att vår fredsmässiga jordbruksproduktion skall kunna sänkas till en självförsörjningsgrad av 80 % under förutsättning av en ökad beredskapslagring av produktionsmedel och livsmedel. Man tog härvid sikte på att försörjningen skulle kunna klaras under en avspärrningsperiod av tre år.

Mot riksdagsbeslutet på denna punkt anfördes kritik särskilt från centerpartiet. Redan i jordbruksutredningen hade centerrepresentanten herr Hansson i Skegrie genom ett särskilt yttrande framhållit, att en 80-procentig självförsörjning inte kunde vara tillfredsställande, och påvisat, att den krympning och därmed koncentrerings av livsmedelsproduktionen, som skulle ske enligt majoritetssuppfattningen, måste befaras leda till allvarliga konsekvenser för såväl militär som ekonomisk försvarsberedskap. Samma synpunkter framfördes i centerpartiets partimotion i frågan. Det framhölls även i sammanhanget, att t. ex. överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap i sitt remissyttrande över jordbruksutredningens förslag inte givit klartecken för bedömningen, att en jordbruksproduktion till 80 % av vårt fredsmässiga livsmedelsbehov skulle vara från beredskapssynpunkt tillfredsställande.

De farhågor, som vi hyst mot riksdagsbeslutet 1967 i fråga om livsmedelsberedskapen, har till fullo besannats genom den undersökning, som statens jordbruksnämnd nu gjort rörande livsmedelsberedskapen under avspärrning och krig. Jordbruksnämndens undersökning har givit besked om att den

inhemska jordbruksproduktionen redan nu vid normalskörd, innebärande en självförsörjningsgrad vid drygt 90 %, är otillräcklig för att tillsammans med lagren fylla avspärrningsbehovet av livsmedel.

Riksdagsbeslutet 1967 innebär bl. a., att cirka 1 milj. hektar åker, dvs. ungefär tredjedelen av nuvarande odlingsareal, successivt skall tas ur produktionen. Detta betyder koncentration av livsmedelsproduktionen till slättbygdsområdena, såsom uppgifter från pågående planering också visat. Man har att räkna med att förädlingsindustrierna liksom också lagerhållningen av jordbruksråvaror och förädlade livsmedel samtidigt kommer att koncentreras till nämnda områden. Denna koncentreringsökning ökar obestridligen livsmedelsförsörjningens sårbarhet och minskar värnkraften. I stora delar av landet kommer jordbruksproduktionen, med de intentioner som uppstår regeringens jordbrukspolitik, att bli obetydlig. I dessa produktionsvaga områden, som till stor del torde sammanfalla med de tänkta inkvarteringsområdena för krigsevakuerade från tätorter, måste man räkna med väsentligt försämrade möjligheter till krisförsörjning. De risker, som en sådan utveckling innesluter, framhölls särskilt av centerpartiet inför riksdagsbeslutet 1967. Vi underströk nödvändigheten av att en geografiskt väl differentierad jordbruksproduktion upprätthålles.

Genom jordbruksnämndens undersökning har uppmärksamheten åter riktats på nämnda risker i utvecklingen. Det framgår av utredningen, att koncentrationen av växtodlingen till en mindre yta avsevärt försvagar försörjningsberedskapen. Bortträngandet av jordbruket från stora delar av våra skogsbygder betyder att det inte längre finns några stora möjligheter till livsmedelsproduktion inom områden, dit stora delar av befolkningen i ett krisläge skall evakueras. Undersökningen ger belägg för att koncentrationen av jordbruksproduktionen till slättbygderna betyder ökad sårbarhet för vår livsmedelsförsörjning.

Livsmedelsproduktionens arbetskraftsfråga i ett avspärrningsläge är otvivelaktigt betydligt mera svårbemästrad än tidigare. Under andra världskriget fanns i det svenska jordbruket omkring 600 000 arbetshästar mot endast 18 000 traktorer. Nu finns i stället 175 000 traktorer men praktiskt taget inga arbetshästar för jordbruksarbetet. Detta medför helt andra krav på den arbetskraft, som skall svara för arbetet i jordbruket. Numera är jordbruksarbetet till praktiskt taget 100 procent mekaniserat. Det krävs kvalificerade mekaniker och maskinskötare. Om jordbruket i ett krisläge avtappas arbetskraft genom inkallelser till krigsmakten, kommer det att bli svårare än tidigare att ersätta denna kvalificerade arbetskraft på ett för jordbruksproduktionen och livsmedelsberedskapen godtagbart sätt. Det är härvid nödvändigt med dels en effektiv blockorganisation, dels s. k. krigsuppskov, dvs. befrielse för viss arbetskraft inom jordbruket från skyldighet att inställa sig till militärtjänstgöring i ett krisläge. Jordbruksnämndens undersökning ger beskedet, att planeringen i båda dessa avseenden är helt otillfredsställande

och att en översyn därför är nödvändig. Häri bör innefattas även frågan om en kader av reservarbetskraft, som måste kunna tillföras jordbruket i ett krisläge.

Vid planering av livsmedelsberedskapen måste särskild uppmärksamhet ägnas också åt möjligheterna att trygga jordbrukets drivmedelsbehov. Detta är av avgörande betydelse, eftersom mekaniseringen nu har drivits så långt, att sådd och skörd inte kan genomföras utan drivmedel. Stora kvantiteter flytande drivmedel erfordras för 175 000 traktorer och 25 000 skördetröskor. Totalt åtgår f. n. cirka 350 milj. liter per år. Beredskapslagren av importerade drivmedel skall säkerställa behoven till dess planerad omställning till inhemska drivmedel och övergång till gengasdrift hinner genomföras. En utvecklingstendens, som härvid påverkar beredskapen, är den pågående övergången till dieseldrift. Man kan räkna med att vid mitten av 1970-talet praktiskt taget samtliga traktorer kommer att drivas med motorbrännolja. Utvecklingen mot dieseldrift har inom jordbruket, liksom inom näringslivet i övrigt, gått betydligt snabbare än man räknat med vid planeringen av beredskapslagring av olja. Om en avspärrning skulle inträffa under de närmaste åren, skulle jordbrukets behov av motorbrännolja inte kunna tillgodoses i erforderlig utsträckning. Jordbruksnämndens undersökning ger vid handen, att bristen är av sådan storleksordning att den inger allvarliga farhågor för jordbruksproduktionen och livsmedelsförsörjningen.

I fråga om kraftfoder och handelsgödsel ger jordbruksnämndens undersökning beskedet, att nuvarande statliga beredskapslager täcker endast en ringa del av de framräknade behoven.

Ett sammanfattande resultat av undersökningen är att det under nuvarande förhållanden med en självförsörjningsgrad vid normala väderleksförhållanden av drygt 90 % skulle behövas ungefär en tiodubbling av beredskapslagren av jordbruksprodukter och produktionsförnödenheter för att under en treårig avspärrningstid säkerställa en livsmedelsförsörjning motsvarande de kriskostnormer, som uppställts i nämndens undersökning. Det har beräknats att nuvarande beredskapslagring inte torde räcka till med än 2 à 3 månaders försörjning. Innebörden av jordbruksnämndens undersökning är bl. a., att om inte en väsentlig förstärkning av beredskapslagren genomförs, är målsättningen att på ett tillfredsställande sätt klara vår försörjning under en treårig avspärrning redan vid nu rådande självförsörjningsgrad helt orealistisk. Totalintrycket från redovisningen är sålunda, att beredskapsläget i fråga om livsmedel avsevärt försvagats under senare tid. Jordbruksnämnden har i skrivelse till regeringen framhållit, att utredningen visar, att vår livsmedelsberedskap i vissa avseenden är ofullständig. Det är enligt nämnden angeläget, att effektiva åtgärder vidtas för en snar förbättring av förutsättningarna för försörjningen med livsmedel i olika krissituationer. Brister i vår livsmedelsberedskap reducerar värdet av de beredskapsinsatser som i övrigt görs inom totalförsvarets ram.

Jordbruksnämnden har nu som ett första steg mot en förstärkt livsmedelsberedskap förordat vissa förbättringar och förstärkningar, bl. a. ökad lagring av oljekraftfoder, handelsgödsel och socker. Innevarande budgetår har till beredskapslagring av livsmedel och fodermedel m. m. anvisats endast 24 milj. kronor, vilket såsom framgått av det ovan anförda är helt otillräckligt. Jordbruksnämnden har förordat, att anslaget för nästkommande budgetår ökas med 8 940 000 kronor, dvs. till cirka 33 milj. kronor. Nämnden har vidare framhållit, att dess beredskapssektion måste ombildas och förstärkas för de uppgifter som livsmedelsberedskapen medför. En tjänst som byråchef föreslås ordinarie, samtidigt som en avdelningsdirektörstjänst skulle dras in. Den nya beredskapsbyrån skulle förstärkas med bl. a. en avdelningsdirektör, två byråsekreterare och en amanuens. Omorganisationen skulle medföra en kostnadsökning av 261 000 kronor.

Förevarande problem har upptagits i propositionen nr 107. Regeringen har här i stort sett sagt nej till den förstärkning av beredskapslagren, som jordbruksnämnden funnit nödvändig, liksom också till nämndens förslag till förstärkning av organet för handläggning av livsmedelsberedskapens frågor. Jordbruksnämndens undersökning har redovisats i propositionen på ett synnerligen bristfälligt sätt. Mot bakgrunden av det allvar som de av jordbruksnämnden redovisade bristerna i livsmedelsberedskapen innebär, finner vi detta i hög grad anmärkningsvärt.

Regeringen har i huvudsak motiverat sin avvisande hållning med att utredningsarbetet ännu inte är slutfört. Definitivt förslag till lagringsmål, baserat på en långsiktig planering, skulle framläggas först i anslutning till jordbruksnämndens anslagsframställning för budgetåret 1970/71. Naturligtvis bör mera definitiva förslag framläggas då. Men jordbruksnämnden, som utför utredningen, har på grundval av sitt eget arbete lagt fram de förslag till omedelbara förbättringar, som befunnits ofrånkomliga som ett första steg. Den oengagerade inställning, som kännetecknar propositionen nr 107 med avseende på den viktiga frågan om livsmedelsberedskapen, kan enligt vår mening inte försvaras.

Symtomatiskt för regeringens inställning kan sägas vara dess sätt att avvisa jordbruksnämndens förslag om ökad beredskapslagring av oljekraftfoder. Man skulle avvakta möjligheterna att utnyttja urea som ersättning för foderprotein. All sakkunskap torde enstämmigt ge vid handen, att nämnda möjligheter måste betraktas som så obetydliga, att de inte kan tjäna som anledning till dröjsmål med en nödvändig förstärkning av beredskapslagringen av oljekraftfoder.

I propositionen nr 107 har godtagits en ökning av resurserna för beredskapslagring av livsmedel och fodermedel med endast 2,2 milj. kronor, dvs. från 24 till 26,2 milj. kronor. I fråga om socker har en viss lagerökning medgivits under innevarande budgetår.

På sistnämnda punkt är det anledning till vissa kommentarer. Riksdags-

beslutet 1967 innebär en nedskärning av sockerbetsodlingen från 50 000 till 40 000 hektar, dvs. till cirka 65 % av vår egenförsörjning. Den härigenom frigjorda åkerarealen skulle i stället användas till att producera spannmål, vilket orsakar ökade exportöverskott och förluster för jordbruket. Under de senaste åren har sockerbetsodlingen undergått en högst avsevärd rationalisering och effektivisering. Dels kan arbetskraften vid sommarskötseln i hög grad nedbringas genom det s. k. enkornsfröet, dels sker upptagningen numera nästan till 100 procent med maskin. Trots våra högre kostnader för arbetskraft och konstgödsel etc. och våra ogynnsammare klimatbetingelser kan svensk sockerbetsodling i dag praktiskt taget konkurrera med EEC-ländernas. Det måste därför från beredskapspolitiska synpunkter vara felaktigt att reducera odlingen på sätt som beslutats.

Riksdagsbeslutet 1967 om riktlinjerna för jordbrukspolitiken är från flera utgångspunkter otillfredsställande. Vår uppfattning härom framförde vi vid riksdagsbehandlingen 1967. När nu lantbruksnämnderna och myndigheterna i övrigt är inriktade på att förverkliga den av riksdagen beslutade jordbrukspolitiken, är det givetvis särskilt angeläget, att den med riksdagsbeslutet nödvändiga förstärkningen av beredskapspolitiken snarast kommer till stånd. Utvecklingen hittills är från dessa utgångspunkter synnerligen otillfredsställande.

Den inställning, som regeringen genom propositionen nr 107 tagit till de genom jordbruksnämnden klart dokumenterade bristerna i fråga om livsmedelsberedskapen, finner vi helt otillfredsställande. Det första steg till förstärkning av livsmedelsberedskapen, som jordbruksnämnden funnit nödvändigt, är även enligt vår mening nödvändigt. Förslagsanslaget till beredskapslagring av livsmedel och fodermedel m. m. för nästkommande budgetår bör därför upptas till 33 milj. kronor och beredskapssektionen inom jordbruksnämnden bör omorganiseras och förstärkas i enlighet med vad nämnden funnit nödvändigt.

Men härmed är endast ett första steg taget till den nödvändiga upprustningen av livsmedelsberedskapen. En långsiktslösning måste enligt vår mening skyndsamt prövas av en parlamentarisk utredning. De brister, som genom jordbruksnämndens undersökning avslöjats i fråga om t. ex. jordbruksproduktionens lokalisering, tillgång på arbetskraft i krisläge, behovet av drivmedel, kraftfoder, handelsgödsel liksom också i fråga om den direkta livsmedelslagringen, nödvändiggör detta. Frågan om en sådan utredning har redan tidigare uppmärksamats genom motionen II: 956 (I: 821).

Med stöd av vad ovan anförts får vi hemställa,

att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 107 måtte

1) på riksstaten för budgetåret 1969/70 under nionde huvudtiteln anvisa till *Kostnader för beredskapslagring av livsmedel och fodermedel m. m.* ett förslagsanslag av 33 000 000 kronor;

2) medge omorganisation och förstärkning av beredskapssektionen inom statens jordbruksnämnd i enlighet med vad nämnden förordat; samt

3) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt parlamentarisk översyn av vår livsmedelsberedskap i enlighet med vad i motionen har anförts.

Stockholm den 28 april 1969

Nils G. Hansson (cp)
i Skegrie

Erik Grebäck (cp)

Arne Persson (cp)
i Heden

Torsten Stridsman (cp)

Tage Sundkvist (cp)

Bertil Jonasson (cp)

Fritz Börjesson (cp)
i Glömminge

Stig Josefson (cp)
i Arrie

Nr 1201

Av herr **Hedin m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 107, angående reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

(Lika lydande med motion nr 1041 i Första kammaren)

Stockholm den 28 april 1969

Carl Eric Hedin (m)

Eric Krönmark (m)

Gunnar Oskarson (m)

Rolf Eliasson (m)
i Moholm
